

CRVENA NIT

PREVOD: IVAN BOŠKOVIĆ

PRVI DEO
USPOMENE DR DŽONA H. VOTSONA,
BIVŠEG PRIPADNIKA ARMIJSKOG MEDICINSKOG ODSEKA

GLAVA I
GOSPODIN ŠERLOK HOLMS

Godine 1878. sam doktorirao medicinu na Londonskom univerzitetu, pa zatim otišao u Netli na kurs za vojne hirurge. Završivši ga, upućen sam u Peti nortamberlendski streljački puk kao pomoćni hirurg. Taj puk je bio stacioniran u Indiji, i pre nego što sam i stigao do njega, izbio je Drugi avganistanski rat. Pristavši u Bombaj, saznao sam da je moj korpus već otišao i da je već duboko na neprijateljskoj teritoriji. Sledio sam ga, sa mnogim drugim oficirima koji su bili u istoj situaciji, i najzad bezbedno stigao u Kandahar, gde sam našao svoj puk i odmah stupio na novu dužnost.

Taj pohod je mnogima doneo počasti i unapređenja, ali je za mene bio čista nesreća i gola katastrofa. Premestili su me iz brigade u bergširce, s kojima sam služio tokom fatalne bitke kod Meivanda. Tu me je u rame pogodio džezailaski metak, razmrskao mi kost i povredio potključnu arteriju. Pao bih u ruke ubilačkih Gazija, da nije bilo odanog i hrabrog Marija, mog posilnog, koji me je prebacio preko tovarnog konja i doveo do britanskih linija.

Izmučen bolom i slab od svih dugih nevolja koje su me zadesile, prebačen sam, sa još mnogo ranjenika, u baznu bolnicu u Pešavaru. Tu sam se malo oporavio, taman toliko da mogu da šetam po bolničkim sobama, pa i da se malo izležavam na verandi, kad me je pogodila trbušna groznica, ta prokletinja naših indijskih poseda. Život mi je mesecima visio o koncu, a kad sam na jedvite jade došao sebi i počeo da se oporavljam, bio sam tako slab i iznuren da je medicinsko veće odlučilo da me odmah vrati u Englesku. Tako sam nakon mesec dana, vojnim brodom *Orontesom* pristigao na portsmutski kej, zdravlja nepovratno narušenog, ali s dozvolom britanske vlade da se oporavljam sledećih devet meseci.

U Engleskoj nisam imao nikoga od rodbine, bio sam slobodan kao ptica na grani ili, bolje reći – onoliko koliko to čovek sa prihodom od jedanaest i po šilinga dnevno može biti. Pod takvim uslovima sam prirodno gravitirao ka Londonu, tom glavnom stecištu svih lenština i besposličara Imperije. Neko vreme sam ostao u jednom privatnom hotelu u Strandu, gde sam živeo bez udobnosti i bez smisla, trošeći preostali novac brže i više nego što sam smeo. Kada je stanje mojih finansija postalo alarmantno, shvatio sam da, moram ili napustiti metropolu i skrasiti se negde u provinciji, ili sasvim promeniti način života. Izabравši ovo drugo, stadoh se spremati da napustim hotel i nastanim se na nekom manje pretenzionom i jeftnijem mestu.

Baš tog dana kad sam to odlučio, stajao sam kod Kriterion bara kad me neko potapša po ramenu, i kad se okrenuh prepoznah mladog Stamforda, koji mi je bio bolničar kod

Barnsa. Zaista je prijatno usamljenom čoveku videti prijateljsko lice u ogromnom Londonu. U ona vremena Stamford mi nije bio naročito prislan prijatelj, ali sam ga sad pozdravio kao najrođenijeg, a i on je delovao oduševljen što me vidi. U tom naletu radosti pozvah ga da ručamo zajedno kod Holborna, kamo se uputismo fijakerom.

„Šta ti se to sve izdešavalo, Votsone?“, pitao me je iskreno začuđen, dok smo tandrkali prepunim londonskim ulicama. „Mršav si kao štap i bled kao krpa.“ Opisao sam mu ukratko kroz šta sam prošao, i tek što završih, stigismo do odredišta.

„E, mučenice!“, rekao je saosećajno čuvši moje nevolje. „Šta sad radiš?“

„Tražim stan“, odgovorih. „Pokušavam da nađem udobne prostorije po razumnoj ceni.“

„Čudno“, primetio je moj kompanjon, „ti si danas drugi od koga čujem te reči.“

„A ko je bio prvi?“

„Jedan momak koji radi u hemijskoj laboratoriji gore u bolnici. Žalio se jutros kako ne može da nađe nekoga s kim bi delio stanarinu za lep stan koji je našao, ali mu je preskup.“

„Čoveče!“, uzviknuo sam, „ako on stvarno hoće nekoga da deli stan i troškove, taj sam. A i više volim da imam društvo nego da sam sâm.“

Mladi Stamford pogledao me je čudno preko čaše vina. „Još ne znaš Šerloka Holmsa“, izgovori „možda ne bi voleo da ti bude stalno društvo.“

„Što, šta mu fali?“

„O, ne kažem da mu nešto fali. Samo ima neke čudnjikave ideje, entuzijasta je za neke grane nauke. Inače je, koliko znam, sasvim pristojan momak.“

„Student medicine, pretpostavljam?“ , rekao sam.

„Ne, nemam ideju čime li se kani baviti. Verujem da je dobar u anatomiji, i hemičar je prvoklasan, ali koliko znam, medicinu nikad nije sistematski studirao. Njegove studije su vrlo nepovezane i ekscentrične, ali je nagomilao mnogo neobičnog znanja koje bi zapanjilo njegove profesore.“

„Nisi ga nikad pitao šta ga zanima?“ , upitao sam.

„Ne; on nije čovek iz koga je to lako izvući, mada ume da bude prilično komunikativan kad je raspoložen.“

„Voleo bih da ga upoznam“, zaključio sam. „Ako treba da stanujem s nekim, više volim čoveka studioznih i tihih navika. Nisam kadar da podnosim mnogo buke ili uzbuđenja. Imao sam u Avganistanu dovoljno i jednog i drugog do kraja života. Kako mogu da upoznam tog tvog prijatelja?“

„Sigurno je u laboratoriji“, odgovori moj kompanjon. „On ili izbegava to mesto nedeljama, ili tu radi od jutra do mraka. Ako hoćeš, otići ćemo tamo zajedno posle ručka.“

„Važi“, odgovorio sam, i razgovor krenu drugim tokom.

Dok smo iz Holborna išli prema bolnici, Stamford mi saopšti još neke pojedinosti o gospodinu koji je trebalo da mi bude sustanar.

„Nemoj mene kriviti ako se ne složiš s njim“, kazao mi je. „Ne znam o njemu ništa više od onoga što sam saznao srećući ga ponekad u laboratoriji. Ti si predložio taj aranžman, i nemoj da ja ispadnem odgovoran.“

„Ako se ne složimo, biće lako rastati se”, odgovorio sam. „Meni izgleda, Stamforde”, dodao sam, gledajući ga pronicljivo, „da iz nekog razloga pereš ruke od ovoga. Da li taj momak ima tako tešku narav, ili šta je? Nemoj da okolišaš.”

„Ne može se lako izraziti ono što se ne može izraziti”, odgovorio je sa osmehom. „Holms je malo previše naučan tip za moj ukus – skoro da je sasvim hladnokrvan. Mogao bih ga zamisliti kako daje prijatelju malo najnovijeg biljnog alkaloida, ne iz zlobe, shvataš, već prosto istraživački, da sazna tačne efekte. Ali da ne grešim dušu, mislim da bi ga i on sam uzeo isto tako spremno. Izgleda da je obuzet strašću za definitivnim i egzaktnim znanjem.”

„To je baš lepo.”

„Da, ali može otići u krajnost. Kad dođe do toga da štapom udara leševe u sobama za seciranje, onda je to baš bizarno.”

„Udara leševe?”

„Da, da proveriti kako se modrice mogu proizvesti posle smrti. Gledao sam svojim očima.”

„A kažeš da ne studira medicinu?”

„Ne. Bog zna šta on studira. Ali evo nas, pa ćeš sam steći utisak o njemu.” Dok je govorio, spustismo se uskim putem i prođosmo kroz mala bočna vrata koja su vodila u jedno krilo velike bolnice. To mesto mi je bilo poznato, i nije mi bio potreban vodič dok smo se peli sumornim crnim kamenim stepenicama i prolazili dugim hodnikom okrećenim u belo, sa zagasitim vratima. Na njegovom kraju se odvajao nisko zasveden prolaz koji je vodio u hemijsku laboratoriju.

Bila je to visoka prostorija, sa bezbroj flaša po zidovima i po podu. Posvuda su bili raštrkani široki, niski stolovi, krcati retortama, epruvetama i malim bansen lampama, u kojima su svetlucali plavi plamičci. U prostoriji je bio samo jedan student, udubljen u rad nad udaljenim stolom. Čuvši korake, on se osvrnu i uspravi sa uzvikom zadovoljstva. „Pronašao sam! Pronašao sam!”, povikao je mom pratiocu, žureći prema nama s epruvetom u ruci. „Pronašao sam reagens koji izaziva samo hemoglobin, i ništa drugo.” I da je pronašao rudnik zlata, lice mu ne bi sjalo većim zadovoljstvom.

„Dr Votson, g. Šerlok Holms”, upoznao nas je Stamford.

„Kako ste?”, obratio mi se srdačno, stežući mi ruku snagom koju bih mu jedva pripisao. „Bili ste u Avganistanu, vidim.”

„Kako to znate, pobogu?”, upitao sam ga, zapanjen. „Nije važno”, nasmešio se. „Sad je važan hemoglobin. Vi naravno shvatate značaj ovog mog otkrića?”

„Zanimljivo je, hemijski, nema sumnje”, odgovorio sam, „ali praktično...”

„Ali, čoveče, to je najpraktičnije otkriće sudske medicine u poslednjih mnogo godina. Zar ne shvatate da ono daje nepogrešiv test za mrlje od krvi? Dođite ovamo.” U svom oduševljenju, uhvatio me za rukav kaputa, i povukao do stola na kojem je radio. „Sad nam treba malo sveže krvi”, rekao je, ubadajući dugu iglu u svoj prst i izvlačeći krv hemijskom pipetom. „Sad dodajem ovu malu količinu krvi u litar vode. Vidite da rezultirajuća mešavina liči na čistu vodu. Proporcija krvi ne može biti veća od jedan prema milion. A ipak, siguran sam da ćemo dobiti karakterističnu reakciju.” Dok je govorio, ubacio je u tu posudu, staklenu

teglu, nekoliko belih kristala i zatim dodao nekoliko kapi neke providne tečnosti. U trenu je sadržaj tegle poprimio mutnu mahagoni boju, a na dnu se stvorio smeđasti talog.

„Ha! Ha!” vikao je tapšući rukama, kao dete oduševljeno novom igračkom. „Šta mislite?”

„Izgleda kao vrlo delikatan test”, rekao sam.

„Divno! Divno! Stari gvajakum test bio je vrlo nespretan i nesiguran. Takođe i mikroskopsko ispitivanje za krvna telašca. Ovo drugo je bezvredno ako su mrlje stare više sati. A ovo izgleda da deluje isto bila krv stara ili sveža. Da je ovaj test ranije izmišljen, stotine ljudi koji sad slobodno šetaju svetom, davno bi platili za svoje zločine.”

„Zaista!”, promrmljao sam.

„Kriminalni slučajevi stalno zavise od te jedne stavke. Čovek je osumnjičen za zločin možda mesecima nakon što ga je počinio. Ispitano mu je rublje i odeća i na njima su otkriveno smeđaste mrlje. Jesu li to mrlje od krvi, ili od rđe, ili šta su? To je pitanje zbunjivalo mnoge stručnjake, a zašto? Jer nije bilo pouzdanog testa. Sad imamo Šerlok Holms test, i neće više biti nikakvih problema.”

Oči su mu blistale dok je govorio, on stavi ruku na srce i pokloni se publici koju je prizvala njegova mašta.

„Treba vam čestitati”, primetio sam, zatečen njegovim entuzijazmom.

„Bio je slučaj fon Bišopa u Frankfurtu prošle godine. Sigurno bi bio obešen da je ovaj test postojao. Onda je bio Mejson iz Bredforda, i zloglasni Miler, i Lefevr de Monpeje, i Samson iz Nju Orleansa. Mogao bih navesti sijaset slučajeva za koje bi ovaj test bio presudan.”

„Ti kao da si hodajući kalendar zločina”, smejao se Stamford. „Mogao bi pokrenuti novine o tim stvarima. Nazovi ih Policijske vesti prošlosti.”

„I to bi moglo biti vrlo zanimljivo štivo”, primeti Šerlok Holms, lepeći mali flaster na mesto uboda na prstu. „Moram da budem pažljiv”, nastavio je, okrećući se u mene s osmehom, „jer dosta radim s otrovima.” Ispružio je šaku dok je govorio, i ja primetih da se sva šareni od flastera i da je izgubila boju od jakih kiselina.

„Došli smo poslom”, reče Stamford, sedajući na visoki tronožac i gurajući jedan nogom prema meni. „Ovaj moj prijatelj traži stan, a pošto si se žalio da ne možeš da nađeš nikog da delite stan popola, mislio sam da treba da vas povežem.”

Šerlok Holms je izgledao oduševljen idejom da deli stan sa mnom. „Zapeo mi je za oko jedan stan u ulici Bejker”, rekao je, „koji bi nam sasvim odgovarao. Ne smeta vam dim jakog duvana, nadam se?”

„Ja sam uvek pušio mornarski”, odgovorio sam.

„Dobro. Ja imam nešto hemikalija i ponekad vršim eksperimente. Da li bi vam to smetalo?”

„Nimalo.”

„Da vidim koji su moji nedostaci? Ponekad padnem u depresiju, i ne otvaram usta danima. Ne smete pomisliti da sam tad mrzovoljan. Prosto me pustite na miru, i uskoro ću biti dobro. A šta vi sad imate da priznate? Dobro je da dva čoveka znaju najgore jedan o drugom pre nego što počnu da žive zajedno.”

Smejao sam se tom ispitivanju. „Držim jedno štene buldoga”, rekao sam, „i smeta mi buka, jer su mi nervi uzdrmani; ustajem u svako doba noći, i krajnje sam lenj. Imam još jednu grupu poroka kad se dobro osećam, ali su ovo zasada glavni.”

„Da li i sviranje violine svrstavate u kategoriju buke?”, dodao je, zabrinuto.

„Zavisi ko svira”, odgovorio sam. „Kad se dobro svira, violina je bogovsko uživanje, a kad se svira loše...”

„O, to je u redu”, uzviknuo je, veselo se smejući. „Mislim da tu stvar možemo smatrati sređenom, to jest, ako vam se stan dopadne.”

„Kad ćemo ga pogledati?”

„Posetite me ovde sutra u podne, i otići ćemo zajedno i sve srediti”, odgovorio je.

„Dogovoreno, tačno u podne”, rekao sam, dok smo se rukovali.

Njega smo ostavili da radi među svojim hemikalijama, a mi krenuli prema mom hotelu.

„Usput”, zastadoh iznenada da bih upitao Stamforda, „kako je taj momak znao da sam stigao iz Avganistana?”

Moj kompanjon se zagonetno nasmešio. „To je naprosto jedna njegova osobenost”, rekao je. „Mnogo njih bi volelo da zna kako on otkriva stvari.”

„O! To je tajna?”, uzviknuo sam, trljajući ruke. „Baš intrigantno. Baš ti hvala što si nas povezoao. Proučiti čoveka znači ispravno proučiti čovečanstvo.”

„Onda ga moraš proučiti”, rekao je Stamford mašući na rastanku. „Ali videćeš da je on velika začkoljica. Kladio bih se da on zna više o tebi nego ti o njemu. Zdravo.”

Uzvratio sam pozdrav i krenuo u svoj hotel, vrlo zainteresovan za svog novog poznanika.

GLAVA II

NAUKA O ZAKLJUČIVANJU

Našli smo se sutradan po dogovoru, i pogledali taj stan, u Ulici Bejker br. 221B. Sastojao se od dve udobne spavaće sobe i jedne velike svetle dnevne sobe, veselo nameštene, sa dva velika prozora. Tako je poželjan u svakom smislu bio taj stan, i tako umereni troškovi izgledali kad se podele među nama, da je dogovor sklopljen na licu mesta, i odmah smo se uselili. Iste večeri preselio sam svoje stvari iz hotela, a sledećeg jutra je to uradio i Šerlok Holms, donoseći više kutija i kožnih kofera. Dan-dva smo bili zauzeti raspakivanjem i što boljim razmeštanjem svoje imovine. Kad smo to obavili, počeli smo polako da se vraćamo svakidašnjici i navikavamo na novu sredinu.

Sa Holmsom nimalo nije bilo teško živeti. Bio je tih na svoj način, i navike su mu bile uhodane. Retko je ostajao budan posle deset sati noću, i uvek bi doručkovao i izašao pre nego što bih ja ustao. Nekad je provodio dan u hemijskoj laboratoriji, nekad u salama za seciranje, a nekad u dugim šetnjama, izgleda i do najneuglednijih delova grada. Ništa nije nadmašivalo njegovu energiju kad je bio raspoložen za rad; ali s vremena na vreme bi ga hvatala neka reakcija na to, i danima bi neprestano ležao na sofii u dnevnoj sobi, jedva izgo-